

SƏNƏTŞÜNASLIQ

UOT 792.03

ƏLİ QƏHRƏMANOV*

NAXÇIVAN TEATRİNİN BAŞ REJİSSORU VƏLİ BABAYEV

Məqalədə yenilikçi istedadlı rejissor Vəli Babayevin sənət yoluna nəzər salınır, onun səhnə fəaliyyətinin özünəməxsus cəhətləri vurğulanır. Həmçinin Naxçıvan Teatrının formalaşmasında, repertuarın zənginləşməsində klassik və müasir dramaturqların – Mirzə Fətəli Axundovun, Cəlil Məmmədquluzadənin, Cəfər Cəbbarlının, Hüseyn Cavidin, Anarın, Kəmalə Ağayevanın, Viktor Hüqonun, Karlo Qoldoninin, Raymond Kayqverin, Nazim Hikmətin, Orxan Kəmalin, Turan Oflazoğlunun, Əziz Nesinin, Rəşad Nuri Güntəkinin və digərlərinin əsərlərinə müraciət etməsindən söhbət açılır.

Eyni zamanda Vəli Babayevin Maksim Qorki adına Moskva Bədaiə Teatrında görkəmli rejissor Oleg Yefremovun rəhbərliyi altında iki il yaradıcılıq təcrübəsi keçməsindən bəhs olunur. Yenilikçi bir rejissor kimi Naxçıvan Teatrının və eləcə də "Cavid" Poeziya Teatrının səhnəsində quruluş verdiyi pyeslərin üzərində ciddi yaradıcılıqla işləməsi və onun quruluş verdiyi tamaşaların məziyyətləri, yaddan silinməyən uğurlu səhnə taleyi diqqət mərkəzinə çəkilməklə izlənilir.

Açar sözlər: Naxçıvan Teatrı, Vəli Babayev, baş rejissor, dramaturgiya, quruluş, tamaşa, səhnə.

Vəli Allahverən oğlu Babayev 1945-ci il fevralın 14-də Naxçıvan şəhərində anadan olmuş, orta məktəbi məktəbi bitirəndən sonra bir il Naxçıvan Dövlət Dram Teatrının yardımçı heyətində çalışmışdır. 1962-ci ildə Mirzəzadə Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunun (indiki Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti) rejissorluq fakultəsinə qəbul olur. İnstitutu 1966-cı ildə müvəffəqiyyətlə bitirərək təyinatını Naxçıvan teatrına alır.

Zamanın yüksək tələblərini duyan rejissorların yaratdıqları tamaşalar mahiyyətcə müasir olur, tamaşaçıların mənəvi ehtiyacını ödəyir, onların bədii-estetik zövqlərinin formalaşmasında fəal iştirak edir. Əgər, aktyor xarakterlərin psixoloji həyatını canlandırırsa, rejissor bütün tamaşanın ictimai-siyasi və fəlsəfi yaradıcılıq tərəqqisinə istiqamət verir. Bu məlum həqiqətə arxalanan Vəli Babayev gənc olmasına baxmayaraq Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrının rejissoru kimi tutduğu vəzifəyə böyük yaradıcılıq məsuliyyəti ilə yanaşırdı. Gənc rejissor müasir teatrın yüksək tələbləri ilə yaşayır, haqlı olaraq mütərəqqi əsərləri novatorluqdan ayrı təsəvvür etmirdi. O, başa düşürdü ki, yenilik, sənətkarın istedadı, geniş dünyagörüşü və əsnəyə yaradıcı münasibət bəsləmə yolu ilə yaranır. Gənc rejissor Vəli Babayev Azərbaycan teatrının qabaqcıl əsərlərinə yiyələnməklə bərabər, mütərəqqi dünya teatrlarının təcrübəsini də mənimsəməyə çalışırdı. Onun yeniliyə yaradıcı meyli teatrın yüksək bədii, estetik tələbləri ilə yaşamaq istəyindən irəli gəlirdi.

Təhsil illərində Vəli Babayev müxtəlif səpkili rollar yaradır. Mirzəzadə Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunun səhnəsində ilk müstəqil işi Fridrix Şillerin "Qaçqlar" faciəsini, sonra İlyas Əfəndiyevin "Bir parça səma" hexayəsini səhnələşdirib tamaşaya qoyur. "Yaşar", "İnsan məskən salır" əsərlərindən pərdələr hazırlaması onun yaradıcılıq təcrübəsini xeyli artırır. O, Georgi Mdivaninin "Konsulu oğurladılar" siyasi komediyasını diplom işi kimi götürür. Diplom işi Naxçıvan teatrında hazırlanır. Diplomun rəhbəri Rza Sarabski (böyük ustad Hüseynqulu Sarabskinin oğlu) idi. Gənc rejissor Naxçıvan Teatrının kollektivi ilə bu pyesi hazırlayarkən komediyanın ictimai-siyasi mahiyyətini düzgün müəyyənləşdirir. Tamaşa 1966-cı ilin noyabr ayının 5-də oldu. Gənc rejissor Vəli Babayev burada İtaliya gənclərinin mübariz

hayatım. qayğı və düşüncələrimi, onları narahət edən siyasi məsələlərin mahiyyətini açaraq istismar dünyasının eybəcərliklərinə gülmək istəmiş və buna nail olmuşdu. Əsərin musiqisini bəstəkar Leonid Vaynsşteyn yazmışdı. Tamaşanın bədii quruluşunu muxtar respublikanın Əməkdar incəsənət xadimi Məmməd Qasımov vermişdi.

Gənc rejissor müvəffəqiyyətli diplom tamaşasından sonra Naxçıvan teatrsevərlərinin diqqətini cəlb etdi. Vəli Babayevin təşəbbüskarlığı, aydın yaradıcılıq münasibəti, xarakterik müəyyən edib müvafiq ifaçı tapmaq məharəti teatr kollektivinə özünə rəğbət oyatdı. Gənc rejissorda olan bu gözəl keyfiyyətləri nəzərə alan teatrın bədii rəhbərliyi çox çəkmədən ona Eston dramaturqu Raymond Kayqverin "Ağır cəza" və Cəfər Cabbbarlının "Yaşar" əsərlərinin tamaşalarını hazırlamaq kimi məsuliyyətli iş tapşırırdı.

Gənc rejissor Raymond Kayqverin "Ağır cəza" dramını Naxçıvan teatrında epik teatrın tələbləri və onun ənənəsi əsasında (19 iyun 1967) tamaşaya qoyur. Tamaşa keşməssiz (yan pərdə) göstərilir. Rejissor deyirdi ki, bu tamaşada tarixi danışdırmağa, insan və müharibə problemlərini bəşəri mövqedən həll etməyə səy göstərmişəm.

Cəfər Cabbbarlının "Yaşar" pyesinin tamaşaya hazırlayarkən müəllifin əsas ideyasını ifadəli şəkildə tamaşaçılara çatdırmaq qayğısı onu rahat qoymurdu. Pyes üzərində apardığı işi "orijinallıq" xatirinə hadisələrlə saxta münasibət kimi qiymətləndirməmək üçün tamaşanın xüsusiyyətləri, üslubu ilə musiqili dram teatrının tələblərini gözəlmək, əsərin müasirlik ruhunu nəzərdən qaçırmamaq, onun obrazlı ifadəsini əldə etmək lazım idi. Bu məqsədlə gənc rejissor forma ilə məzmunun vəhdətini yaradır. O, "Yaşar" pyesinin dəfələrlə Naxçıvan teatrında müvəffəqiyyətli tamaşaya qoyulduğunu bildiyindən əsərin hazırlıq dövründə çalışırdı ki, köhnə rol bölgüsünü təkrar etməsin, yeni aktyor ansamblı yaratsın. O, tamaşada laboratoriya səhnəsini proloq şəklinə salır. Əsərin səhnəlik səhnəsində isə yalnız Yaqutun mahnisini saxlamaqla, Yaşarın finaldakı çıxışını, Yaşar, Toğrul, Tanya, Yaqut obrazları arasında bölüşdürür. Tamaşada Yaqutun mahnları isə Yaqutla Yaşarın dueti kimi verilməmişdi. Gənc rejissor bu bölgüyə adiccə məsələ kimi baxmamışdı. O, həmin səhnənin həllində hər iki mahnmı iki gəncin qəlbindəki intim hissələrin ifadəsi və onların birləşdirən vasitə kimi vermişdi. Vəli tamaşada işığın imkanlarından da bacarıqla istifadə etmişdi.

Mətbuatda yazılmış resenziyada "Yaşar" tamaşasında aktyor ifaları yüksək qiymətləndirilmişdi. Tamaşa haqqında yazılan resenziyada: "Yaşar rolunda gənc artist Tariyel Qasımov mübariz və işgüzar görünür. Eyni zamanda tamaşaçı Yaşarın bir qədər sadəlvəh olduğu hiss edir. Bu sadəlvəhlik onun vicdanlı, təmizürəkli olmasından doğur... Naxçıvan MSSR Əməkdar artistləri Əkbər Qardaşbəyov - Toğrul və Sofya Hüseynova - Tanya rollarında həvəslə çıxış edirlər. Əkbər Qardaşbəyov bu tamaşadakı oyunu ilə öz yaradıcılığına tələkkar olduğunu göstərir... Azərbaycan SSR Əməkdar artisti Zərəş Həməzyeva-Şorəbanı bütün səhnələrdə maraqla qarşılanılır. Onun ifasında avamlıqdan və daxili pəklidən doğan incə bir yumor, hətta inanç çətinliklərə qarşı inadkarlıq hissi özünü göstərir. Artist Şorəbanının yeni həyata məhəbbətini də çox həssaslıqla tamaşaçıya çatdırır..." [4].

Vəli Babayev teatrı çox sevirdi. Ona təbiyyə və tələqin məktəbi kimi baxırdı. Buna görə də o, bayağı, yüngül, forma və mündərəcə etibarlı ilə zəif olan əsərlərin ara-sıra teatra daxil olmasını böyük qüsur sayırdı. O, həmişə haqlı olaraq səhəblərində deyirdi ki, teatr aşağı zövqlü tamaşaçıların və bilet kassasının arxasınca getməməli, yüksək zövqlürlə ayaqlaşmağı bacarmalıdır.

Bu məqsədlə gənc rejissor Vəli Babayev 1968-ci ildə Moskva şəhərinə yaradıcılıq ezamiyyətinə göndərilir [10, v. 160-161]. O, Maksim Qorki adına Moskva Akademik Bədaye Teatrında görkəmli rejissor Oleq Yefremovun rəhbərliyi altında iki il yaradıcılıq təcrübəsindən keçir, burada Oleq Yefremovun yaxından köməkliyi ilə Şekspir və Çexov, Şiller və Qorki, İbsen

və Ostrovski kimi böyük dramaturqların əsərlərindən mənəvi qida alaraq şəxsi yaradıcılığında yeni üfüqlər açır. Görkəmli aktyorlarla, rejissorlarla hər gün təmasda olmaq, onların duzlu səhəblərini eşitmək, Volinin bir rejissor kimi inkişafına böyük təkan verir. İki il Moskvada təcrübədə olmaq ona çoxlu teatr sirləri öyrədir.

1970-ci ilin 30 martında Cəfər Cabbbarlının "Od gəlini" pyesi Vəli Babayevin quruluşunda (rossam Sənan Qurbanov, bəstəkar Rəşid Məmmədov) müvəffəqiyyətli tamaşaya qoyulur. Tamaşada rollarda: Nizami Həməzyev (Elxan), Vaqif Əsədov (Aqşin), Roza Cəfərxanova (Solmaz), İsa Musayev (Əbu Ubejd), Aydın Şahsuvarov (Altun bay), İbrahim Məmmədov (Rəbi), Vəli Babayev (Toğrul), Azad Məmmədov (Qorxmaz), Tofiq Məvləvi (Dönməz), Xəlil Hüseynov (Toğrul), Pakizə Məmmədova (Gülgün), Sübhən Babayev (İldırım), Müzəffər Səfərov (Sönməz), Mirhəsən Mirişli (Oddamdi), Əyyub Haqverdiyev (Elçi), İbrahim Babayev (Ərəb) iştirak edirlər. Tamaşa haqqında yazılan rəydan oxuyuruq: "Cəfər Cabbbarlının "Od gəlini" qəhrəmanlıq dramını yeni quruluşda rejissor Vəli Babayev mənəvi azadlıq, əqidə mübarizəsində mətinlik və əylməzlik, məhəbbətdə qüdsiyyətin qorunması ideyalarını ön plana çəkmişdi. Bununla da tamaşanın monumentallığı artmış, realist, bəşəri duyğular romantik vəsələrlə canlanmışdı. Aktyor ifaları da müəyyənlaşdırıldı yarı-üslub prinsiplərinə əsaslanıldı. Nizami Həməzyevin coşğun etirəsi, Vaqif Əsədovun dramatik ritm abəngi, İbrahim Məmmədovun zərif yumorla psixoloji çarları qovuşdurması, İsa Musayevin romantik pafosu ifa etdikləri obrazlara canlılıq və təbiiilik aşılayırdı" [8, v.58-59; 9, v. 30].

Vəli Babayev gürcü dramaturqlarının "Xanuma" ("Tiflis yəngələri", 30 oktyabr 1976), "Mən, nonom, İliko və İllarion" (14 yanvar 1978) əsərlərini eyni coşğunluq və həvəslə hazırlamaqla tamaşalara maraqla və yadda qalan quruluşlar vermişdi. Hər iki tamaşa ədəbi tənqid tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdi.

Eyni zamanda Vəli Babayev quruluş verdiyi Nazim Həkimət və Vera Tulyakovanın "Kor padşah" tamaşasında Əmir, Cəfər Cabbbarlının "Yaşar"ında Türbət, "Od gəlini"ndə Toğrul, Ramiq Nağıyevin "Üfüqlər qızarda"ında Casus rollarında müvəffəqiyyətli çıxış etmişdi.

Rəsul Rzanın Cavid Poeziya Teatrında tamaşaya qoyulan "Bir gün də insan ömrüdür" poemasi Tofiq Abdin tərəfindən səhnələşdirilmiş və günün aktual probleminə həsr edilmişdir. Tamaşanın quruluşçu rejissoru Vəli Babayev, rossamı Əbülfəz Axundov, bəstəkar Şəmsəddin Qasımov olan bu tamaşa 1987-ci il noyabrın 27-də sənətcəvərlərə təqdim edilir. Tamaşanın əsas qayəsini insanın zaman, cəmiyyət və öz qarşısında məsuliyyəti, inqilabi dəyişikliklər prosesində hər kəsin yerini bilməsi, sosial-ədələt prinsiplərinin sözdə yox, əməldə təzahürü problemləri təşkil edirdi. Tamaşanın quruluşçu rejissoru müəllifdən irəli gələn, günün aktual və son dərəcə müasir problemlərini ön plana çəkmiş və müasir teatr vasitələrindən istifadə edərək maraqlı bir tamaşa hazırlamağa nail olmuşdu. Mətbuatda isə "Bir gün də insan ömrüdür" tamaşası Cavid Poeziya Teatrının qələbəsi kimi qeyd olunmuşdu.

Bir gün də bir insan ömrüdür. Onu elə yaşamaq lazımdır ki, sənin əməllərin, hiss və duyğuların sonda sonra gələnlərə örnək olsun. Bu hiss, bu duyğu rejissor konsepsiyasında aparıcı amilə çevrilir və hadisələr məhz bu məcarada corəyan edir. Tamaşanın məramı nadanlara, naqisələrə qarşı katibin apardığı mübarizədən doğur. Rejissor təsvirində onun mənalı boyalarını aydınlığı ilə görürdük. Vəli Babayev öz imkanlarından ustalıqla istifadə edərək aktual problemləri ön planda səcüyəndirilmişdi.

Tamaşada Tofiq Seyidov və Əliqismət Lalayev (Rəsul Rza), Rza Quliyev və Vaqif Əhmədov (Memar), Zöhrab İmanquliyev və Rza Xudiyev (Katib), Zəmfira Əliyeva (Katibin arvadı), Yusif Allahverdiyev (Birinci səs), Kamran Quliyev (İkinci səs), Zinyat Əsgərova (Qız səsi), Nicat Babayev (Uşaq), Sədov Qoribov və Damət Xəlilov (İclasda danışan adam), Həsən Ağayev (Həkimin səsi), Aydın Əliyev (Radioda səs), Tofiq Məvləvi (Birinci səs və üçüncü

kölgə), Yasəmən Ramazanova (Qadın sösi), Gülxar Məmmədova (Katibin anası) rollarını özlorinə məxsus ustalıqla ifa etmişlər. Tamaşanın əvvəlində və sonunda Rəsul Rzanın öz səsinə də istifadə olunmuşdur [1, s. 111].

Teatrşünas Cəlil Vəzirov tamaşaya yazdığı rəydə (5 dekabr 1987-ci il) əsərin qayəsini açmaqla yanaşı, rejissor vəsivirində də toxunur. Orada yazılır: "Rejissor-rəssam dueti tamaşada məzmunlu bir ahəngdarlıq yaradır. Rejissor Vəli Babayev bu tamaşada həm də quruluşçu rəssamdır. Bütün bunlarla yanaşı deyə bilirik ki, rejissor məzmunlu bir tamaşa yarada bilmişdir" [3, s. 42].

Vəli Babayevin fəaliyyətinə dair xoşagəlməli, müvəffəqiyyətlərin əsas rəhni olan keyfiyyətlərindən biri, əsası pyes üzərində ciddi yaradıcılıqla işləyə bilməsi, əsərdəki daha vacib və müasir səslənən problemləri düzgün anlayıb, qabarıq verməyi bacarması idi. Bu baxımdan onun "Toros canavarı" (Ə.Nesin) və "Tribunal" (A.Makayonok) əsərləri üzərindəki işi, həmin pyeslərin uğurlu səhnə taleyi də çox xarakterik idi.

1971-ci il yanvarın 25-də Vəli Babayevin quruluşunda, rəssam Yuran Məmmədovun bədii tərtibatında tamaşaya qoyulan Əziz Nesinin "Toros canavarı" komediyası diqqəti cəlb edən tamaşalardan biri idi. "Tamaşada Əkbər Qardaşbəyov və Aydın Şahsuvarov (Nuru Sayaner), Zərrə Həməzəyeva (Mehriban), Vaqif Əsədov və Məmməd Hüseynbəyov (Motin), Sofya Hüseynova (Güləy), İbrahim Həməzəyev və Məmməd Quliyev (Ziya Çaləki), Əyyub Haqverdiyev (Komissar), Tofiq Mövləvi (Polis), Azad Məmmədov (Osman Gümüştekin), Müzəffər Səfərov (Gözətiç), Xəlil Hüseynov (Müttəhim), Sübhən Babayev və Rövşən Hüseynov (qəzetçilər) obrazlarını yaratmışlar [11, v. 8-9].

Qeyd edək ki, Əziz Nesinin "Toros canavarı" pyesi Azərbaycanın teatr məkanında ilk dəfə Naxçıvan teatrında tamaşaya qoyulub. Tamaşa ona görə diqqətləyici idi ki, onun əsas dəyəri dramaturq fikrinin dərin ictimai-sosial mahiyyətinin rejissor yozumunda və aktyorların ifalarında parlaq bədii təəcəssümü tapmasında idi. Vəli Babayev əsərin quruluşunda satirik dramatiyeni bir qədər qabartmışdı və ifaçılar da həssaslıqla onun fərdi üstlununu, müəyyənləşdirdiyi ölçünü oyunlarında canlandırdılar.

"Şərq qapısı" qəzetinin 1971-ci il 2 fevral tarixli nömrəsində teatrşünas Cabir Səfərovun tamaşa haqqında məqaləsi dərc olunur. Orada yazılır: "... Əziz Nesinin "Toros canavarı" əsərinin Naxçıvan teatrında göstərilməsini biz yaxşı bir hadisə kimi qiymətləndiririk... Əziz Nesin özünün şirin, duzlu hekayələrində olduğu kimi, "Toros canavarı" pyesində də Türkiyədəki mövcud quruluşun yaramazlıqlarını öldürücü satira ilə damğalayır. O, göstərir ki, istismar dünyasında zəhmətkeş insanın, "kiçik" adamların xəşbəxtliyinə ümid yoxdur. Müəllif bizə bir ailənin taleyi ilə tanış edir" [2].

Vəli Babayevin 1972-ci il martın 22-də belarus dramaturqu Andrey Makayonok "Tribunal" əsərinin dərin məzmununu və yüksək tərbiyəvi keyfiyyətlərini tamaşaçıya real şəkildə çatdırmaq üçün kollektivlə səmərəli işləmişdir. Əsərdə hadisələr bir ailədə, bir otaqda cərəyan etsə də, Belorusiyanın faşistlər tərəfindən işğal edilmiş gəşəsində adamların maddiyəli öz təəcəssümünü tapır. "Rejissor tamaşanı satirik-psixoloji dram kimi təqdim edilməklə hadisələrin inkişaf xəttində dramatik lakonizmin artmasına, tamaşanın sürət ritmində dinamik ahəngdarlığın yaranmasına səbəb olmuşdur. Həmçinin tamaşanın rəssamı, əməkdar incəsənət xadimi Məmməd Qasimovun, bəstəkarı Rəşid Məmmədovun da tamaşanın ərsəyə gəlməsində xüsusi xidmətləri olmuşdur" [7, v. 29; 5]. Tamaşada Əkbər Qardaşbəyov (Tereşko), Firuzə Əlixanova (Polina), Zəmfira Əliyeva (Qalya), Sofya Hüseynova (Nadya), Münəvər Əliyeva (Zina), Vaqif Əsədov və Rövşən Hüseynov (Volodko), Məmməd Quliyev və Aydın Şahsuvarov (Komendant) surətlərini tamaşaçılara olvan boyalarla çatdırmışlar [6, v. 32].

Vəli Babayevin yaradıcılığında qardaş türk dramaturgiyası xüsusi yer tutur. O, Naxçıvan

teatrının səhnəsində Nazim Hikmət və Vera Tulyakovanın "Kor padşah", Əziz Nesinin "Toros canavarı", Nazim Hikmətin "Bayramın birinci günü", Orxan Kəmalın "Yad qızı", Turan Ofllaçoğlunun "Dəli İbrahim", Rəşad Nuri Güntəkinin "Dodaqdan qəlbə" əsərlərinə də maraqlı quruluşlar vermişdir.

Vəli Babayev həyatda cəmi 44 il yaşadı, 50-dən artıq əsərə həyat, quruluş verdi. Bunun 45-i təkcə Naxçıvan Teatrında idi. Onun quruluş verdiyi tamaşalar müasir dünya teatr prosesinin prinsipləri ilə səsəlşirdi. O, teatr janrlarının əsas ifadə vasitələrini liriki-psixoloji üstlun poetika xüsusiyyətlərlə cəsarət, məharət və həvəsle birləşdirə bildirdi. Onun cəsarətli sənət axtarışları daha maraqlı yaradıcılıq nailiyyətləri ilə aşağıdakı əsərlərə: Georgi Mdivaninin "Konsulu oğurladılar" (5 noyabr 1966), Cəfər Cabbarlının "Yaşar" (10 fevral 1967) və "Od gəlini" (22 mart 1970), Raymond Kəuqverin "Ağır cəza" (29 iyun 1967), Hüseyn Razinin "Günəş" (3 fevral 1968), Mirza Fətəli Axundovun "Müsyü Jordan və Dərviş Məstəlişlər" (25 dekabr 1968-1986), Nazim Hikmət və Vera Tulyakovanın "Kor padşah" (29 dekabr 1968), Ramiz Heydərin "Bahar qız" (27 iyun 1969), Şıxəli Qurbanov və Süleyman Ələsgərovun "Haradansa, ay subaylıq?" (27 dekabr 1969, 3 iyun 1971), Ramiq Nağiyevin "Üfüqlər qizaranda" (1 oktyabr 1970) və "Əgər sevirənsən..." (5 dekabr 1977), Əziz Nesinin "Toros canavarı" (25 yanvar 1971), Georgi Xuqayevin "Arvadım əri" (31 dekabr 1971) və "Mənim qayınanam" (1 oktyabr 1975), Andrey Makayonokun "Tribunal" (22 mart 1972), Kəmalə Ağayevanın "İsmət" (17 iyun 1972), İmran Qasimovun "Nağil başlananda" (14 noyabr 1974), Lope de Vega'nın "Na yərdən doyr, nə əldən qoyur" (28 oktyabr 1974), Cəlil Məmmədovluzadənin "Dəli yığıncağı" (23 may 1975) və "Ötülər" (4 iyun 1977), Avksenti Saqarelinin "Tiflis yengələri" ("Xanuma" 30 oktyabr 1976), Həsən Fətullayevin "Alınmaz qala" (25 dekabr 1976), Anarın "Adamın adamı" (12 fevral 1977), Yusif Əzimzadənin "Anacan" (20 oktyabr 1978), Oralxan Bokayevin "Dayça" ("Yetkinlər", 30 dekabr 1978), Karlo Qoldoninin "Mozali hadisə" (7 may 1979), Cahən Əfruzun "Qanqın böyük dalğası" (19 oktyabr 1979), Yuri Yakovlevin "Oğlum Volodya" (22 aprel 1980), Nazim Hikmətin "Bayramın birinci günü" (18 oktyabr 1980), Çingiz Aytmatov və Koltay Məhəmmədcanovun "Füzdü dağında qonaqlıq" (8 noyabr 1981), Hüseyn Cavidin "Şeyx Sənan" (24 aprel 1982), Orxan Kəmalın "Yad qızı" (7 yanvar 1984), Turan Ofllaçoğlunun "Dəli İbrahim" (25 oktyabr 1984), Aleksandr Puşkinin "Qaraçılar" (30 dekabr 1984), Aleksandr Cəxovun "Üç zarafat" ("Elçilik", "Cərrahlıq", "Ay" vödevilləri əsasında, 22 fevral 1985), Teymur Elçinin "Osvensim" 29 oktyabr 1985), Məmməd Orucun "Təbriz almanları" (29 dekabr 1985), Günter Vayzenborqun "İtirilmiş sima" (5 may 1986), Viktor Hüqonun "Gülən adam" (29 may 1986), "Ah komediya, komediya" (Eynəli bəy Sultanovun "Tatarka" və Soltanməcid Qəzizadənin "Dursunli və ballibadi" məsxərələri əsasında, 15 sentyabr 1986), Rəsul Rzanın "Bir gün də insan ömrüdür" (26 noyabr 1987), Mailə Muradxanlıın (Rəşad Nuri Güntəkin) "Dodaqdan qəlbə" (5 fevral 1988), Leonid Juxovitskinin "Şahzadə xanım və bacatəmizləyən" (25 mart 1988), Oktay Məmmədovun "Bir alov ki, haqdan yanar" (27 dekabr 1988) maraqlı və yaddaqlan verdiyi quruluşları olmuşdur.

Görkəmli sənətkar Vəli Babayev Naxçıvan teatrında işləməklə yanaşı, vaxtaşırı İrəvanda Cəfər Cabbarlı adına Dövlət Azərbaycan Dram Teatrına və Nəcəf bəy Vəzirov adına Lənkəran Dövlət Dram Teatrına dəvət olunur və maraqlı tamaşalar hazırlayır. Dövrün tənqidi də Vəli Babayevin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirirdi. Teatrşünas Cəlil Vəzirov yazırdı: "Undudulmaz rejissor Vəli Babayevin bir arzusuna var idi. Bu da teatrın nəzdində teatr studiyası açmaq, oranın yaradıcı kollektivi ilə eksperimental münəttir tamaşalar hazırlamaq. Gözlə arzu idi. Əfsus ki, vəfəsiz ömür buna imkan vermədi. Vəlinin arzusu ürəyində qaldı.

Vəli Babayev teatr üçün doğulmuşdu, qəlbində tükənməz bir sənət yağısı var idi. Ömrünün ən coşğun, ən tərəvətli çağlarını Naxçıvan teatrına ərməğan etmişdi. O, Naxçıvan teatrının

ilk yerli ali təhsilli rejissoru idi. Vəli Babayev bir rejissor, sadə bir vətəndaş kimi bütün anlarında sənət və sənətkarlıq haqqında düşündürdü. Buna görə də o teatrdə sadəcə yaradıcılıq işi deyil, bütöv bir məxtəb qoyub getmişdir.

Elə insanlar vardır ki, həyatdan kəçəndən sonra yerindəki boşluq hiss olunur, daim yad edilir, anılır. İnsanlar onu xoş xatirələrlə, iltq hisslərlə yada salırlar. Bu cür insanlar öz sağlıqlarında özləri üçün əbədi heykəl qoyub gedirlər. Vəli Babayev də belə insanlardan, belə sənətkarlarından idi" [3, s. 44].

Görkəmli sənətkar Vəli Allahverdi oğlu Babayev 1974-cü il iyun ayının 1-də, 29 yaşında Azərbaycan SSR Əməkdar artisti fəxri adına layiq görüldü. Yaradıcılığının kamillaşon dövründə 1989-cu ilin yanvar ayının 23-də, 44 yaşında həyata, sənətə əlvida dedi. Vəli Babayevin işiqli və nurlu əməlləri əsl sənətkarlıq atəşi ilə illər boyu tamaşaçıları, sənətdaşlarını düşündürərkək yenilikçi rejissor kimi xatrlanacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Qəhrəmanov Ə. Hüseyin Cavid və Naxçıvan teatrı. Naxçıvan: "Əcəmi" NPB, 2017, 120 s.
2. Səfərov C. Repertuarı təzələmək lazımdır. "Şərq qapısı" qəzeti, 2 fevral 1971-ci il.
3. Vəzirov C. Cavid Poeziya Teatrı. "Azərbaycan" jurnalı, 1983, N- 3, s. 42-44.
4. "Şərq qapısı" qəzeti, 26 fevral 1967-ci il.
5. "Şərq qapısı" qəzeti, 4 aprel 1972-ci il.
6. Naxçıvan MR DA. F. 50, siy. 2, iş 25.
7. Naxçıvan MR DA. F. 50, siy. 1, iş 73.
8. Naxçıvan MR DA. F. 50, siy. 2, iş 23.
9. Naxçıvan MR DA. F. 50, siy. 1, iş 153.
10. Naxçıvan MR DA. F.589, siy. 7, iş 57.
11. Naxçıvan MR DA. F. 50, siy. 2, iş 24.

**AMEA Naxçıvan Bölməsi
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: aliqehreman@yanoo.com*

Ali Gahramanov

VALI BABAYEV- CHIEF PRODUCER OF NAKHCHIVAN THEATER

It is looked through talented producer- Vali Babayev's career and emphasized specific feature of his stage career. Also mentioned about using of the classic and modern dramaturges' – Mirza Fatali Akhundov, Jalil Mammadguluzadeh, Jafar Jabbarly, Hussein Javid, Anar, Kamala Agayeva, Victor Hugo, Carlo Goldon, Raymond Kayqverin, Nazim Hikmat, Orkhan Kamal, Turan Oflaroglu, Aziz Nesin, Rashad Nuri Guntakhin work in the formation of the Nakhchivan theater and enrichment of the repertory.

At the same time mentioned about obtaining of 2 years work experience of Vali Babayev under the leadership of outstanding producer Oleg Yefremov at the Moscow Badaya Theater named after Maksim Gorki. As a innovator producer creatively work over the plays formed by him at the stage of the Nakhchivan theater as well as "Cavid Poetry" and virtues of the spectacles, unforgettable stage fortune edited by him are watched by focusing on the centre of the attention.

Keywords: *Nakhchivan theater, Vali Babayev, chief producer, dramaturge, prepared, play, stage.*

Али Гахраманов

ГЛАВНЫЙ РЕЖИССЕР НАХЧЫВАНСКОГО ТЕАТРА ВЕЛИ БАБАЕВ

В статье рассматривается творческий путь талантливого режиссера-новатора Вели Бабаева и особенности его сценической деятельности. Формирование театра и обогащение репертуара проводились обращением к произведениям классиков и современных драматургов - Мирзы Фатали Ахундова, Джалила Мамедкулизаде, Джафара Джаббарлы, Гусейна Джавида, Анара, Кемали Агаевой, Виктора Гюго, Карло Голдонина, Раймонда Кайтверина, Назима Хикмета, Орхана Кемалея, Турана Офлазоглы, Азиза Несина, Рашад Нури Гонтехина и других.

В то же время Вели Бабаев рассказывает о своем двухлетнем творческом опыте под руководством известного режиссера Олега Ефремова в Московском художественном театре имени Максима Горького. Исследуется постановка спектаклей режиссера-новатора в Нахчыванском театре, а также в «Театре поэзии Джавида», серьезный творческий подход и суть его спектаклей, история успеха незабываемой судьбы.

Ключевые слова: *Нахчыванский театр, Вели Бабаев, главный режиссер, драматургия, постановка, спектакль, сцена.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Cəfər Qiyasi tərəfindən təqdim olunmuşdur)

Daxilolma: *İlkin variant 01.04.2019
Son variant 24.06.2019*